

Cartile Sateanului Român.

Cartea XI.

Blasiu 1/13 Novembre 1886.

Anulu 11.

In tota lun'a iésa câte o carte de o cóla de mare si adeca la 1/13 a fia-carei luni.
Pretulu: pe anu 1 fl. 20 cr. pe $\frac{1}{2}$ anu 60 cr. v. a. (pentru România 4 lei noi).

Tómna.

Sfaturi folositoare pentru satenii români.

S'a dusu dragalasia véra, s'a dusu de par-cà n'a mai fostu, deci vrându nevrându ne vine a cântá *cânteculu Tómnai*, facutu de V. Bumbacu.

Dusa-i véra cu-a sa fire,
Sî cu dênsa-'n pribegire
S'au dusu, ah! sî florile
Parasindu câmpiile.

Rôndunele sî cocóra
Càtra tieri streine sbóra
De prin cari au fostu venitu
Cându s'a desprimaveritu.

Cea poiéna resfatiata
De-a s'a haina-i desbracata;
Tristu e codrulu si-afumatu,
Càci verdétiá l'a lasatu.

Ferale, ce-'n libertate
Pe câmpiile 'mbracate
Tóta vér'a s'au pre'mblatu,
Fugu in codru 'ntunecatu.

Tristu e codrulu sî tânjesce,
Frundiá càci lu-parasesce,
Hei, sî lautarii lui
L'au lasatu uritului

Rîuletiulu celu din vale
Cu dulci clocotile s'ale
Nu mai curge murmurându
A 'nghietiatu pâna in fundu.

Numai corbii necurati
Sè zarescu pe arbori nalti,
Cântecu uriciosu cobindu,
Ce s'aude cându sî cându.

Numai omulu nu jelesce,
Ci aduna sî cladesce
Fructulu storsu prin lucrulu seu,
Multiamindu lui Domnedieu!

Da, iubite cetitoriule, véra cu floricelele ei, pre cum vedi, s'a dusu; câmpiile suntu golasiéle, codrulu si-a aruncatu frumosulu lui vestmentu serbatorescu sî adî par' cà ar' fî afamatu; paserile cele cântaretie ne-au parasitu; cocostîrcii sî rôndunelele s'au dusu de unde venise astaprimavéra; numai corbii sî ciórele croncanescu din cându, . . . càci:

Bate vântulu frundiá 'n dunga
Cântaretii ni-i alunga;
Bate vântulu dintr'o parte,
Jérna-i ici, véra-i departe!

Ne apropiemu de iérna cu pasi repezi, sí chiar' atâtu de repede ne departâmu de véra, dar' ne departâmu fora voia, precumu fora voia fugimu de tineretia, càci siliti suntemu; asta e legea firei dela care nime nu se póte abate: cine traiesce — trebue se 'mbatrinésca, sí: cum ne-au placutu primavér'a sí vér'a, se ne placa sí tómn'a sí iérn'a!

Sí rogu-ve, de ce adeca se nu ne placa tómn'a? càci e cam vântósa? ploiósa? brumósa? spulberata?

Numai din acestea cause nar' trebuí se o urímu, cà, se ne aducemu aminte cà domnia-ei, de sí nu e frumósa sí placuta ca primavér'a sí ca véra, dar' e . . . *avuta*, sciti: e bogata, are blaga, avere, gazdacía! Ea e chiar' ca o fata cam uríta, galbiniciósa, cam stricata de versatu, uriciósa, sfaditórie, gingasie dar' . . . bogata. Apoi, deca holteii nostrii iubescu fetele bogate chiar' de nu suntu chiar' rupte din sóre de frumóse, deca averea-i orbesce sí dîcu unei galbinicióse — rara frumsetie, unei stricate de versatu cà are 'n fatia pe hai in cócea, unei uricióse — poetica, unei sfaditoria — grosavu de cu spiritu, unei intrecute — fina din séma 'nafara; scurtu, deca blaga redica pe slaba, de ce se nu ne placa noua tómn'a? Cu deosebire in potriva tómn'eii acesteia nu prea multe avemu de dîsu. Grânariiele ni le-a umplutu de grâu, secara, orzu, ovesu; hambarele sí cosiurile ni le-a umplutu cu fasole, bobu, linte s. a. cosierele ni le-a umplutu de cucuruзу; in jurulu siurei sí a grasídului ne-a adusu clài sí jiredi de fênu, otava, tulei, paie; Grópele ni-su pline de napi, sfecele, morcovi, baraboi, ér pivnitia dreptu cà nu e chiar' plina de vinu, sí pome, dar' se multiamimu lui Domnedieu cà avemu de ale mâncarei pentru noi sí pentru vitutiele nóstre; se multiamimu lui Domnedieu cà ni-a scutitu de bóle atâtu pre noi câtu sí vitutiele nóstre, se-i multiamimu cà ni-a ajutatu a culege sí aduná pre lînga casa fruptele (ródele) oste-neleloru nóstre pentru cari am muncitu o primavéra sí o véra intréga, sí se-lu rogâmu ca sí de aci in ainte se ne dee poteri ca se potemu cultivá cum se cuvine mosiórele rescumperate cu sânge sí ingrasiate cu sudori sí cu lacrimi de a parintíloru sí mosíloru nostrii. Facâdu acestea si-ar fí implinitu seténulu nostru una sí cea mai defrunte datorintia de crestinu, dar' atâta inca nu e destulu; elu trebue se-si mai aduca aminte de urmatórele invetiaturi:

1. *E mai lesne a câstiga de câtu a pastrá.*

De-sí nu e lucru usioru a lucrá de diminéti'a pàna sér'a in caldurile celea mari ale verei, de multe ori seteosu ba chiar' sí

flamându uneori, totu-si multu mai greu este a pastrá celea adunate. Au nu vedemu destui ómeni, cari lucra tóta véra sí, in urm'a îndelungatei lucrári, tómn'a li-su pline hâmbarele de bucate in câtu ai gândi cá li-su de ajunsu baremu pe unu anu in ainte, sí totusi de prin postul Pasciloru prindu a cumperá bucate? Au nu vedemu destui ómeni, cari din tómn'a au atáta nutretiu pentru vite, încátu ai gândi cá se fie 2 ierni legate de olalta, totu nu li se v'a petrece totu nutretiulu, sí colo primavér'a pe tîmpulu aratului, nu mai au nici ogrinji? De unde vine acést'a? Din necumpetu, dragii mei; unii ca aceia nu sciu sí crutiá, ci credu cá e de ajunsu déca sciu câstigá. Sí amaru se insiéla! Cólea tómn'a, cându au strinsura destula, cugeta cá in veci nu s'a mai gatá. Adí dà muierea unu blidu de grâu pe mere; mâne dà feciorulu 10 cucuruzi pe tabacu, poimâne dà fata 2—3 cupe de secara pe cercei sí margele; apoi mai dà sí stapânulu casei o litra — dóue de bucate pe vinarsu, unu copilu se mai alatura sí elu, cându póte, sí mai duce câte un cucuruзу — doi pe zahar in boltiti'a jidanului sí asiá sí totu asiá pâna se trediescu cu bucatele mai multu predate, de câtu mâncate in casa. Acést'a e risipire, dragii mei, de una ca asta se ferescu omenii cei ce vor' se nu duca lipsa. Celu ce dà din tómn'a bucatele pe tóte nimicurile — primavér'a le duce dorulu sí trebeu se le cumpere dela altii pe pretiuri indiecite. Numai acela scie pretiulu bucateloru, care e silitu se le cumpere in postul St.-Petriului. Dreptu aceea: crutiati bucatele ca ochii, cá fora vinarsu sí zahazu, fara cercei sí margele, potemu trai, dar' fàra bucate — ba!

2. *Parasiti crisişmele!*

Cine se nu scie reulu ce a venitu sí vine mereu asupr'a scumpului nostru poporu din cauza crisişmeloru? Cine nu vede in tóta diu'a familii întregi ajungându la sapa de lemnu pentru spurcatulu de vinarsu? Cine nu a bagatu de séma cum se imbogatiecu Jidanii de pe spinarea popurului? Ei nu muncescu, nu asuda, nu-i vede nime in nabuhala verei scotîndu limba de oboséla, siedu la umbra sí vîndu veninu, adeca vinarsu puturosú — care veninu este — sí se inavutiescu de par' ca ar' face banii cu tipariulu! Nu-i facu cu tipariulu, dragii mei, nu, noi le dàmú banutiú de banutiú pe vinarsu, pâna facu din banutiú florinu, din florinu sute sí mii de florini; noi le dàmú bucatele cu cupa pe vinarsu, tabacu sí tigári apoi primavéra le luàmú dela ei pe bani indieciti, ori pe contracte, cu cari in urma ne scotu din case sí mosii, ne lase pe

ulitie moritori de fόμε, ori ne baga slugi. Noi-i inavutîmu pre ei, ér inavutîndu-i, ne seracimu pe noi. Dreptu aceea:

Se parasimu crisîmele, dragii mei, se punemu juramêntu cà nu le vomu cercá nici cându, ér juramêntulu se ni-lu tînemu! Sciti dîcala: „Cui-i place vinulu bine — nu-lu mai vedi cu haine bune“. Potemu traí, numai de vomu voí, sî fora puturósele beuturi jidovesci, ba potemu traí inca mai bine, càci nu ne prepadimu averile, nu ne imbetâmu sî facemu lucruri urîte lui Domnedieu sî ómeniloru celoru cuminte, nu ne stricâmu sanetatea sî nu dâmu pilda rea la tineretu, care este viitoriulu nostru.

3. *Portatî-ve copii la scóla.*

Traîmu nesce vremi mai grele decâtu parintii sî mosiî; ei inca pierdura multu, fôrte multu din cauza ca nu-si potura cascigá cunoscintia de carte, dar' noi pierdemu mai multu decâtu ei, sî urmasii nostrii — de nu se voru luminá cu adeveratele cunoscintie — voru pierde sî ce biata voru eredi delá noi. Sciti cum dîce proverbiulu:

„Fára de sciintia omu-i dobitocu,
Tóte-'naintéza, ér elu stà pre locu“.

Lipsele se inultiescu pe tóta diu'a; pamêntulu nu mai cresce, ér ómenii se inultiescu. Neamuri streine se vîra printre noi, neamuri mai viclene, cu cunoscintia de carte, sî incetu incetu prindu a pune mân'a pe holdele sî tiarinile nóstre, ér noi — de vomu stá cu mânilé in sinu sî ne vomu uita numai cumu resare sî apune sórele, ne vomu tredî streini in locurile pentru cari parintii sî mosii nostrii au purtatu greulu jugu alu iobagiei. Carte trebuie se scimu ca se ne putemu luminá din càrti. Dreptu aceea, dupa-ce mai in totu satulu este scóla, nu vè tîneti copii pe acasa, ci-i tîmeteti la scóla, se invetie legea stramosiésca, carte sî omenia. Ér dupa esfrea din scóla le cumperati càrti cá se se póta luminá mai departe. Cunoscú ómeni cari nu au âmblatu mai multu decâtu in scól'a din satu, dar' prin stradanie sî cetire s'au facutu ómeni luminati incâtu cetescu gazete sî alte càrti folositóre sî astfeliu se sciu mai bine padî de feliuritele inşielaciuni ale acestuí veacu, decatu acei ce nu sciu carte. Care are prindere, dee-si copii sî la scoli mai mari decâtu celea satesci; ér cine cugeta cà nu are prindere se-si pórté copii la scólele celea mari, tîna-sî copii la scól'a din satu pâna voru ff de 13—14 ani, apoi-i dee la maestrii, sî nu-i lase numai la

economia ; maestri'a e comóra de auru, dar' apoi economi'a câmpului, de sí e fórte frumósa sí cea mai iubita poporului nostru, nu toti o potu portá, cà nu au unde. Deca d. e. badea Toderu a creditu o mosia intréga sí totusi numai cu mare greu-si póte acoperi tóte lipsele, ce amarulu loru voru sci face cei 4 copii ai lui cându voru fi siliti a traí numai câte pe a patra parte din ea? Dar' deca fiecare copilu v'a mai invetiá sí câte o maestria, atunci de buna séma lucrulu v'a merge altcumu. Au nu vedemu noi in multe locuri cà mestesiugarii au sí mosióre, sí — pre lángha maestrii, le mai lucra sí pe acelea? Sí bunu sporiu au lucrările loru. Ba chiar' suntu maestrii mai numai pentru iérna, cum e d. e. cosiocaritul. Cunoscú cosiocari cari véra lucra la câmpu sí iern'a la pieptare si cosióce. Dar' câte maestrii nu suntu cari ar' trebuí se le imbraciosieze poporul nostru?! Nu este satu, unde n'ar poté traí boeresce unu fauru, unu rotariu, unu dubelariu (argasitoriu de piei) unu cosiocariu, unu ciobotariu s. a. Deci: la scóla sí la maestrii cu copii, se nu-i lasámu se bata halaripulu pe ulitie 'sí pe la usfle birturiloru, unde ceva bunu nu potu invetiá.

4. *Asecurati-ve contra focului.*

Paza buna trece primejdia rea, e o vechia dícala remasa dela mosi stremosi. Dar' pre lángha tóta paza buna, de multe ori cademu in primejdii; avemu unu dujmanu care ne aprinde, ori-cà din ne-priceperea unui copilu, ori-cà din nebagarea de séma a unui caseanu care are reulu obiceiú de-a merge pe la nutretiu cu pipa ori sugarea; destulu cà primejdiá póte se ne vina cându nici nu gândimu. Dreptu aceea bine este se ne asecurámu averile. Suntu anumite bance, cumu e sí banc'a Transilvani'a in Sibiu, care primesce asecurári sí'in casu de suntemu pagubiti prin focu, ea ne platesce sum'a ce ni se cuvine, adeca in câtu ne amu asecuratu. Dedati-ve deci, iubitii mei confrati, a ve asecurá averile sí indemnati sí pre altii se se asecrete.

5. *Lapadati luxulu.*

Cu câtu mai tare ne mestecámu cu limbi streine, cu atáta mai tare ne departámu de bunele obiceiuri stravechi. Lasu cà lumea merge in ainte sí noi trebuie se tñemu pasiu cu ea; dar' se tñemu numai in celea bune, ér nebuniiloru acestui veacu se le dámu buna pace. Se tñemu pasiu cu lumea in invetiaturi sí in modulu de a câstigá avere, dar' apoi luxului nebunescu se nu-i dámu intrare, Dar' tocmai din potriviva facemu. Tinerii nostrii

pipéza sugări cari-i costa pre unii mai multu decâtu folosu aducu casei prin neinsemnatulu loru lucru. Fetele și nevestele noastre pe unele locuri de multu au aruncatu cratinti'a și siurtiulu, pieptariulu și sumanulu și au luat uingurésca sucna și jidovesculu bechesiu (buica) Naframile de pèru și de metasa le poti incarcá pe caru de le ai aduná dela fetele și nevestele unui singuru satu; cercei, margelele, ânelele facu posne chiar'; ba, ce-i mai dorerosu și mai de plânsu, vedemu chiar' folosindu pâanza de bolta pentru ii și camesi. Acésta e adeverata risipire, dragii mei. Apoi barbatii și holteii inca nu stau multu mai indareptu decâtu nevestele și fetele; mai fiecare are cisme pâna din susu de genunchi — de și póte porcu de craciunu nu are; mai fie-care are naframa de metasa la grumadi — și alte și mai alte lucruri fàrà de cari ar' potea fi. Acésta e calicie lucie, dragii mei. De astfelu de chieltueli fàrà de nici unu folosu bine ar' fi se ne despartîmu. Eu voiu a sci óre nu-i destulu de frumosu portulu nostru celu românescu, opinc'a, ciorecii, pieptariulu, cureaua, sumanulu, caciula ori pelaria? Se fie óre mai cinstite nescari scrabe de cisme cu turieci secuesci, un laiber cocisiescu? Nici cându! Și érași: mai bine stà unei muieri ori fete cu sucne și laibere decât cu cratintia și pieptariu? In vecii veciloru — nu!

Uitafi-ve, iubittii mei, la o muere ori fata diu parrile Sibiului, Sebesiului, Orasciei, Abrudului, Bârgăului, Blasiului, ori Naseùdului, și din alte parti unde se mai folosesce frumosulu portu românescu, dar' ve uitati cându e imbracata in hainele ei celea de serbatoria romanesci, și deca veti aflá vreo buleandra jidovéscá mai frumoasă, mai potrivita, mai buna, mai títóre, și care se le faca mai mare cinste, atunci nu mai stati de vorba cu mine. Pregatésca-si fetele și muierile nostre siagure portulu, dupa cumu și-lu pregatea mamele și bunicele loru, atunci voru fi mai bine vediute și mai avute; dar' câta vrame pe tote nimicurile dâmu bani și érași bani, nu-i modru se mai avemu ceva; apoi seracindu odata, nime nu ne mai încrésta. Scurtu:

Mei Române, pâna-i fi
Porta-ti portulu teu;
Se te póta toti ghici
Cà mi esci frate dieu!

6. *Nu ve incurcati in procese.*

Se sustîne despre albine cà dupa ce si-au umplutu cosîniti'a de faguri cu miere, de nu potu roi — se batu. Deca e asiá, s'au

nu, la albine, nu potu jurá; atáta inse sciu cá omenii nostrii, dupa ce a venítu tómná, dupa ce si-au adunatu ce biata au avutu pe câmpu, incepu la certe sí procese. Unu stupariu-mi spune cá deca vedemu traiu reu, cértá, sí bataia între albinele unui stupu, trebuie se le dâmu de lucru sí pacea va fí restabilita; aruncâmu adeca o mâna de macu ori nasipu între faguri, ori crestâmu fagurii cu unu cutítu, atunci albinele prindu a-sí curatí ori repará locuinti'a sí lucrându — uita resmeliti'a. Pare-mise cá de aci ar' potea luá buna invetiatura sí ómenii; cându au mâncarimea de cértá sí procese, puna-se sí lucre ceva cá le-a trece. — Apoi unde se incepu celea mai multe certe sí procese? — In crisíma, la jupânulu Izig. Acolo se aduna sí bèu, dupa ce unulu seau altulu a beutu cu unu paharutiu mai multu de câtu ar' trebui apoi se afla ori pagubitu in ceva, ori mai bogatu sí mai bunu decâtu altii; consocii nu-i ierta, elu inca nu se pléca perulu sí gâlcév'a-i gata. De aci ura, batâi, procese. Apoi unde ne ducu procesele? Scie totu natulu, cá dóra nu inzadaru a remasu dícala:

„E mai buna o pace strimba, de câtu o judecata drépta“.

Cu procesele trebuie se facemu bani pentru advocatu, bani pentru timbre (stemple) pierdiare de vreme, una . . . sí in urma urmelor seracia. Se luatí numai sém'a câtu de bine stau ómenii cari ambla totu in procese sí atunci suntu siguru cá nu vè veti imbuldí pe la advocati sí judecati!

7. *Folositi timpulu.*

Cine-si iubescé vietí'a, nu pierda timpulu, cá elu e vietí'a. Asiá ne invétia unu mare omu alu Americéi, Beniaminu Franclinu.

Mare parte din tíerenii nostrii, dupa ce a venítu tómn'a sí si-au adunatu acasa ce a avutu pe câmpu, apoi nu mai lucra nimicu pâna primavéra; multu de merge din cându in cându dupa unu carucianu de lemne, ori in têrgu câte cu vre o dóua bucate, apoi celalaltu timpu il pipéza acasa ori in vecini spunêndu povesti, de nu cumva chiar' la Jidanulu. M'am obositu destulu asta véra, dícu unii, acumu se-mi adunu poteri pentru vér'a viitóre. Adune poteri, cá nime nu díce cá se faca ziduri de piétra in decursulu iernei, dar' câtu de pucinu totusi ar' mai potea sí lucrá, cá nu credu cá nu ar' avea ce, numai vointia se aiba; uitesé numai bine in giurulu casei sale, sí v'a vedé cá totu de aun'a are ce lucrá sí nui v'a fí têmpulu lungu. Védie-si de virtutiele sale, care suntu consocii sei la lucrarea pamêntului; nutrésca-le si-le adépe la têmpu, curatiésca-le cum se cuvine, cá din acestea numai folosulu póte se aiba.

Dedee-se odata la maestrîi, cumu suntu deosebitele impletituri cu rachitele, spetéza, paie; dedee-se la cioplituri, faca osii, spitie, obede, pari de viie sî de gardu s. a.

8. *Nu ve vinde-ti mosiele.*

Brasdele aceste de locu, care acum'a le vedemu galbene sî pârлите de bruma, cari asta véra impléu sufletulu omului de bucurie, incarcata fiendu de producte, cari asta primavéra erau îmbracate cu florile celea frumóse sî bine mirositoare, cari nu preste multa vreme voru fi acoperite cu patur'a alba a iernei, acestea brasde suntu atátu de scumpe cá sî limb'a sî legea t'a, iubitulu mieu poporu. Acestea brasde au fostu câscigate de stramosii tèi cu sânge vitejescu, ele au fostu pastrate de mosii sî stramosii tèi cu sudori de sânge, purtatau parintii sî mosii vostrii pentru ele jugulu celu greu a jobajiei, ele iau nutritu pre ei si te nutrescu sî pre tine, in ele jacu osementele loru sî voru jacé sî ale tale; — dreptu ace'a pastrézale cu scumpetate, cá se-le poti lasá ne stirbite dreptu moscenire filoru sî nepotiloru tèi. Nu vinde o brésda din mosiór'a t'a, ca-ci déca vomu judecá bine, nici dreptu nú ai se-o instreinezi; mosii sî stramosii ne-au lasato dreptu moscenire, nu numai noue acestoru de astadi fora sî urmatoriloru nostri; dreptu ace'a pastrati-o, cultivati-o omenesce, cá se benecuvinteze urmatorii tierfna de pre mormêntulu vostru.

9. *Padîti-ve legea sî limb'a.*

Déca ne-ar' scii spune acést'a scumpa tíera, câte popora barbare sî selbatece au calcatu-o, cu care a trebuitu se dée pieptu parintii, mosii sî stramosii nostri; déca sar' deschide mormintele cá mortii se ne póta povesti luptele sî necasurile loru ce le-au trasu pentru tíera, limba sî lege, atunci de buna séma noi cesti de astadi am innamurí de vorbele ce am audí din graiulu gurei loru, neam minuná cumu de au fostu in stare se tréca prin atâtea rele — fára de a se stinge de pe fati'a pamêntului; ne am intrebá: prin ce minune ne-a remasu limba, legea sî tíera nestirbita? apoi cunoscându bine luptele parintiloru sî mosiloru nostrii ne-amu pune in gându cà mai slabi decátu ei se nu ne lasámu, ne-am pune in gându ca se nu ne lasému in veci limba sî legea, sî se ferimu pre copii nostrii de a sî le uita. Sciti cumu se póte intemplá ca copii nostrii se uita limba sî legea nostra? Intr'unu modu tare usioru: deca ne dámu copilasii de micuti la scoli streine, de cumva-'su pe mân'a unoru dascáli de nimicu, aceia cu tóta vorba straina ce-i

invetia, le mai baga și câte unu chilogramu de ura cătra neamulu din care se tragu și baremi câte o léca de dragoste catra natiunea a carei limba e in scóla. Invetíndu numai limba straina, audíndu numai cântece și istorii streine, in urma le crede mai dulci, mai cinstite de cătu a neamului seu și se indeletnicesce cu ele ér' ale neamului seu le lasa de o parte, de nu cumva le chiar' uresce. De aci apoi nu-mai unu pasiu mai e pâna la lepadarea legeri. Sciutu lucru este că și din casatoriile mestecate inca se intempla de unulu ori altulu și lasa legea și limba stremosiesca și trecu la alta steina. Dreptu aceea: Datí-ve copii și fetitiile la scoli românesci, dar' apoi vedeti că acelea se fie inadeveru scoli, nu numai dupa nume.

De cumva aveti copii pela scoli streine, pentru invetiarea limbiloru, fórte bine, numai puneti séma se nu intre in ei duhulu celu streinu; in vecatiuni, cându suntu acasa, nu-i suferiti a vorbí in limbi streine, ambicionatii pentru limba, legea și neamulu loru, spunetile că din lipsa i-ati dusu la scoli streine, ca cu atâta se se póta mai bine folosi in lume; invetiati historia și le povestiti traditiunile nostre, dedatii se cânte cântece nationale și poporale, ér venindu vremea casatoriei, nu suferiti pe feciorii vostrii a luá fete din neamu streinu, dar' nici fetele nu vile dati dupa streini, se fie bocotanii lumii.

Acestea suntu vorbele cari me tîneamu detoriu a vi le spune pentru timpulu tómnai, promítíndu-vè că sfaturi bune nu voiu inceta a da, ér cei ce le vor ascultá — bine vor ímblá. Acumu éta o frumósa poesia de Matilda Cugleru, ca se sciti că și noi avemu muieri invetiate ca și alte neamuri, și ca se vedeti că minciuna vorbescu acei nadragosi cari iéu fete din altu neamu dîcându că ale nostre nu-su destulu de culte.

Sfârsítulu de tómnai.

In natura-i grea tacere:	Arborii plini de mahnire
Paserile au amutítu,	Misca vêrfulu loru uscatu;
Și in tainica dorere	Mii de corbi la cruda scire
Elorile s'au vescuítu.	De pre crengi s'au redicatu
Câci o veste multu amaru	Apoi ceriulu se-'nalbesce
Le a adusu alu tómnai vêntu,	Și incetu, incetu din nori
Le a sioptítu că se cobora	Cade néua si-'nvelesc
Trista iérna pre pamentu.	Frundie mórte, mórte flori.

Totu ce a in lume viétia
 Ce a fostu dulce a trecutu,
 Sub lintiolulu celu de ghíatia
 Ca unu visu a disparutu.

Er' regele poetiloru români, dlu Vasiliu Alexandri ne descrie
astufeliu *Sfârșitulu de tómnna*:

Ospetii caseloru nostre, cocostirci și rîndunele
Parasit'au a loru cuiburi și-au fugitu de dîle rele
Cârdurile de cocóre, instrîndu-se-'n largu sboru,
Pribegit'au urmarite de alu nostru jalnicu doru.

Vesela verde câmpia acu-i trista vescedîta,
Lunc'a batuta de vînturi acumu pare ruginita,
Frundiele cadu, sboru in aeru, de-a loru crengi se deslipescu,
Ca frumóse ilusii dintr'unu sufletu omenescu.

Din tuspátru pãrti a lumei se ridicu, se 'ntindu pre ceriuri
Ca balauri din poveste, nori mari negrii plini de geruri,
Sórele iubitu s'ascunde, ér' pre sub grosavii nori
Trece-unu cârdu de corbi iernateci prin vezduhu croncanitori.

Diu'a scade, iérn'a vine, vine pre crivetiú calare!
Vîntulu siuera prin hornuri, respândindu infiorare,
Boii ragu, caii nechiaza, câniú latra la unu locu,
Omulu tristu cade pre gînduri și s'apropia de focu.

Cu tómnna deodata vin și nopile celea lungi; de acumu pana
la primavéra pote și sateanulu nostru sciutoriú de nittea carte a
se ocupá cu cartea. Dreptu ace'a: folosésca totu minutulu cetindu
cãrti folosítóre, cu deosebire istori'a neamului, poesii nationale,
s. a. și se puna a se deprinde la scrisu, scrie poesii și povesti din
poporu, glume și cimilituri, și le trimita la Cartile Sateanului
Românu in Blasiu, ca aci se se publice și redecé ér poporulú nostru.

J. P. Reteganulu.

Omulu ou trei minti.

(Continuare din Cartea a X-a).

Drumetiulu nostru i-au esftu calului inainte, l'au prinsu de
frêu, au luatú de pre dînsulu puscile și desagii cu galbinii, dara
numai cu mare greu; lau destarnitiatu și iau intinsu pocládile și
tarniti'a la sóre se se usce. Acumu 'si cugetá elu in sine: „Éta
ce póte mintea ingâduintiei, càci, se me fi bagatu și eu se trecu
ap'a, me prepadému cu totulu“!

A dóua dí vediú elu éراسi pre doi ómeni âmblándu pre lânga
malu se tréca și, aflându vadulu, au și trecutu cu bine, càci și
ap'a mai scadiuse cu multu de cumu erá ieri cându au avutu se
tréca negutiatoriulu.

Cum vediù drumetiulu nostru acést'a, indata 'si insieuà calulu, puse desagii sf puscile la loculu loru, incalecà pre dènsulu, sf trecù sf elu bine ap'a dupa ceialalti, sf 'si tienù drumulu mai departe printr'o pustietate unde nu se aflà nemica, numai totu nasipu.

Mergându o di, dóue, amù câtu au mersu, éta cà 'i se facù fôme mare sf o sete nespusa. Pre lângà acést'a inca pâliá sf sórele atátu de cumplitu, câtu cugetai cà te aprinde. Ce erá de facutu? Acum'a socotea elu: „Aici mi-a fi sfèrsitul! Macarcà am o multfme de bani, totu voiú trebui se moru cu dènsii in mâni“!

Tristu asia cum erá, se mai uità in tóte pàrtile sf vediù cam depàrtisioru inaintea sa cev'a negrindu; 'si mai incordà dara sf cele mai de pre urma poteri ale sale sf ale calului cá se ajunga se véda ori de nu 'si va aflà aici mântuinti'a. Sf intr'adeveru, nu s'au insielatu, cà aici erá unu ochiu de pamèntu verde, cá unu ostrovu in mare, singurelu in acésta pustietate. Aici dreptu-cà au aflatu pasciune pentru calu sf umbra de agiunsu, cà eráu vre-o câti-va pomi; dara ce folosu, cà ce-i trebuiá mai tare, ace'a n'au aflatu, adeca apa sf mâncare!

Pre acestu ochiu de pamèntu verde se aflá o fântâna adèncà cu apa, dara ap'a erá acoperita sf nime nu erá in stare se scóta apa dintr'èns'a. De se bagá cinev'a in launtru, nu mai esia afara. Nesce negutiatori in sa, cari agiunsesera aici mai inainte mai lesfnati cu camile, ducându cu sine bani multi sf marfa scumpa, scia de fântân'a acést'a dar' sf de nenorocirea celuia ce voiá se se víre intr'èns'a dupa apa. Vedíndu ei pre drumetiulu nostru, s'au dusu la dènsulu sf i-au spusu cà in cutare locu se afla o fântâna sf, de s'a bagá elu intr'èns'a cá se le scóta apa, ei i-oru dá câte unu pumnu de galbini. Drumetiulu nostru nu prea vrea dintru inceputu, dar', pentru-cà sf elu nu mai potea de sete, li-au dísu: „De mi-ti dá fiecare câte unu pumnu de galbini, apoi me voiú bagá sf voiú scóte apa“!

Negutiatorii s'au invoitu bucurosi la acést'a.

Bietulu drumetiu, nesciendu de pacóstea celoru ce intra in putiu, s'au scoborítu intr'ènsulu pre nesce trepti, cari eráu scobiti in tilinc'a fântânei pâna in fundulu ei. Aici au aflatu ap'a incuiéta, cà erá podita tilinc'a fântânei pre de-asupr'a apei, sf a inceputu a cercá se o descopere sf se scóta apa. Dara, ce minune! éta cà se deschide o usia dintr'o lature din ghizdéle sf iésa unu Arapu negru, uritu sf poganu, câtu numai de căutàtur'a lui ai fi picatu josu de frica sf nu te-ai mai fi sculatu! Cum diarí Arapulu pre

omulu acest'a aici vrându se scóta apa, 'lu inholbà grozavu s' 'i dfe: „Omule, dá ce faci tu aici? Cum de cutezi se iei apa fora de scirea mea? „Nu vedi cà, spre semnu de opréla, ap'a este inchisa s' ciutur'a priponita“?

Bietulu omu au incremenitu numai vedîndu-lu s' au vrutu se recnéscá de spaima, dar' Arapulu l'au inhatiatu de mâna s' l'au trasu intr'o casutia acolo in parete. In camar'a cea dintâiu erá o femeie frumósa, care nu 'si aflá alt'a si'esi asemenea. Au mai deschisu Arapulu s' alta usia mai in fundu; acoló se afláu numai trupuri de ómeni morti. Acumu 'si cugetà sermanulu omu: „Cà s' eu voiu remâné aici!“! Dar' Arapulu l'au intrebatu: „Éta, vedi ce e aici? Se scí cà s' trupulu teu are se zaca aici, deca nu mi spune adevverulu: Cine e mai frumosu, eu au feme'a mea“?

Omului 'i trecea numai fiori reci s' sloiuri de ghiatia prein spinare, dar' aducîndu-si aminte de mintea a dóu'a ce au fostu cumperat'o, au cugetatu in sine: „Pentru-ce mi-am cumperatu eu minti“? Se le intrebuintiezu dóra cându am trebuintia de dênsele!“! S' unde nu ia s' incepe a laudá pre Arapu dîcându, cà câtu a âmblatu elu prein lume, omu mai frumosu s' mai mândru decátu este elu, nu i-au datu ochii a vedé; càci pre dênsulu nu 'lu intrece neme in frumsétia, nece chiaru feme'i'a sa, care inca este frumósa, s' cà numai elu este mândrét'i'a mândreloru! s. m. d.

Arapulu s'au uimitu numai de laudele acestea, càci, pre cari i-au fostu intrebatu elu pâna atunci, toti i-au fostu spusu cà mai frumosu chipu decátu alu femeiei sale nu mai este altulu pre lume, s' bietulu Arapu credea cà cei ce-'lu facu urftu, 'lu liéu numai in batujocura; elu nu se potea incredintiá ori de ómenii aceia 'i spunu adevverulu, seau ba, pentru-cà pre atunci nu se afláu oglindi, s' in faci'a apei nu se potea vedé Arapulu, càci acoló erá intunerecu cá in cornu.

Măgulirea bietului omu a facutu Arapului o bucuría asia de mare, câtu i-au daruitu nu numai viétia, dar' s' unu saculetii cu galbini, s' i-au incuvenintiatu se-'si scóta s' apa câtu va vré!

Vedîndu-se sermanulu omu nu numai scapatu de mórte, ci inca s' daruitu domnesce, n'au sciutu ce se faca de bucurié! Indata dadù semnu cu ciutur'a cá se scóta negutiatorii apa. Ce se inspaimêntara ei, vedîndu acést'a, càci socotea cà n'a mai es' bietulu! Luara deci s' scósera ap'a si-'si adapara caii. Pre urma es' s' caletoriulu nostru s' incepù a cam infruntá pre negutiatori dîcându-le: „Voi ati sciutu ce-i in launtru s' cà nu voiu mai es'!

Ati voitu se me perdeti și se me predati de avuti'a mea; dar' Domnedieu 'i mare și m'au feritu de tóte relele“!

Negutiatorii incepura a se desvinuí cá cum n'aru fi sciutu de acést'a și cá ei 'i voru platí juruita pentru facerea de bine. Toti 'i dadura câte unu pumnu de galbini. Omulu 'i luà și 'i asiedià bine pre calu și, improspetatu și cu avere destula cum erá, au purcesu dreptu a casa.

Dupa unu têmpu indelungatu, éta cá nimeresce intr'o séra a casa. In casa erá lumina pre mésa. Se uita prein feréstra in launtru și vede pre nevasta-sa cu unu ficioru mândru și frumosu la mesa. Elu 'si socotí: „Én cauta misiéu'a ce face! Bine cá nu-su eu a casa! Ea se socotesce acumu sloboda și-'si aduce draguti“! Și plinu de mâníe a voitu se o impusce și pre dèns'a și pre acelu fecioru. Îtinde pusic'a, trage otielele și voiá se slobóda, dara 'si aduce aminte de mintea a trei'a: „Maní'a de astádi se o lasi pre mâne“! și se mai astêmperà și strigà afara: „Nevasta! deschide-mi usi'a“!

Nevast'a n'au sciutu in-câtràu se déie de bucuríe cá i-au mai sositu barbatulu și díse câtrà fecioru: Éta tatalu teu! mergi fug'a de-i deschide usi'a“!

Barbatulu intrà in casa. Nevasta sa l'au primitu de-odata cu sàrutàri și imbratșiari și apoi incepù a plânge de bucuríe și a-i díce: „Barbetiéle iubite! Cum de te-ai induratu și mai lasatu atât'a têmpu sîngura sîngurica, cá vedi de nu asiu fi nascutu, la nóue luni dupa-ce te-ai pornitu tu, acestu ficiorasu, care-i acumu mare, eu asiu fi moritu de urítu și de dorulu teu. Acest'a numai m'au mai tinutu in viétia și m'au mângaiatu, facându-se mai pre urma spriginulu meu in nevoi și necadiuri“!

Întielegându barbatulu cá acestu fecioru este fiulu seu, seau bucuratu fórte, l'au imbracisiatu, l'au sarutatu cu dulce, cugetându-si: „Éta ce póte mintea! Of! Dóinne, mare-i poterea ta! Ce asiu fi facutu eu acumu, deca mi-asiu fi impusicatu muiere'a și feciorulu“?

Dupa acéstea tóte s'au pusu cu totii la mesa, și barbatulu li-au povestitu tóte, câte au pătítu dela pornitulu seu de a casa pâna acumu, și toti s'au miratu cum de i-au portatu Domnedieu asiá de bine de grigia!

A dóu'a dí, tat'a dádù fiului seu trei sute de lei cá se-'si cumpere de la têrgu ce va voi. Feciorulu luà banii cu multiunita și se duse cu ei la têrgu. Aici apucara creditorii pre unu minciunosu de datornicu se le platésca datoriiile! Neputându elu, 'lu judecara

se-lu pórte pre o ulitia de atâtea sí de atâtea ori in stroiu *) sí, de n'a morí, se-lu ierte; dara de a morí, apoi si-a resplatí datoriile cu mórtea. Acestu bietu nenorocitu a âmblatu numai odata prein stroiu sí a moritu, dara creditorii 'lu totu portá chiaru sí mortu.

Vedíndu feciorulu acést'a grozavíe, a strigatu se stée sí se nu-lu mai bata, cà acumu e mortu!

Ei racnira cu totii, cà le e datoriu, se le platésca! Feciorulu au mai strigatu odata se incetéze! Ei l'au ascultatú. Dupa ace'a i-au intrebatu feciorulu se-i spuna cu câtu le e detoriu?

Unulu a respunsu cà cu atât'a!

Feciorulu scóte banii sí 'i platesce.

Altulu a dîsu cà cu atât'a!

Feciorulu i-au platitu sí aceluia, sí asia i-au multiumitu pre toti. Pre urma au ingropatu sí mortulu sí numai bine i-au ajunsu cele trei sute de lei pentru tóte acestea. Acumu nu mai avé cu ce se tîrguésca, sí s'au pornitu a casa cãm scárbitu cà se temea cá se nu-lu certeaşa tatalu-seu cà au intrebuintiatu asiá banii! Cum a sositu a casa, l'au sí intrebatu tatalu-seu: „Dá ce ti-ai cumperatu dragulu meu“?

Feciorulu i-au spusu tóte câte s'au intêmplatu, inse cãm cu síféla.

„Bine ai facutu, fetulu meu“! i-a respunsu tatalu-seu.

Cându a dóu'a dí l'au tramisu éraşi la tîrgu sí i-au datu acumu siese sute de lei cá se-si cumpere ce vá vré. Feciorulu s'au pornitu la tîrgu sí, mergêndu asiá, s'au intêlnitu cu unu negutiatoriu. Dêndu-se ei in vorbe, au intielesu cà încàtràu merge ficarele sí cu ce feliu de scopu sí se invoira se negutiatorésca la unu locu sí pre urma se impartíesca câscigulu. Apoi s'au intrebatu unulu pre altulu, cà câti bani are ficarele. Feciorulu a dîsu cà are siesa sute de lei. Atunci negutiatoriulu i-a respunsu cà sí elu are pe atátia.

„Bine“! dîsera ei; „amêndoi'avemu dóue-spre-diece sute; dara ce se cumperamu cu dênşii“?

*) Stroiu au fostu o pedépsa ostasiésca, care se esecutá astu-feliu: Se facea dóue sire lungi de ostasi. Acestor'a li se dá in mâna câte unu batiu, seau câte o varga buna. Prein mejloculu acestoru dóue sire de ostasi trebuia se tréca in pelea góla celu osênditu la stroiu. Ostasi aveau porunca cá se-lu lovésca cu bétiele, seau vergile de câte ori trecea pre dein-aintea lorú. Elu âmblá incoló sí incóce de mai multe ori, dupa marimea pedepsei.

Cugetându asiá, au ajunsu in târgu. Uitându-se incoló si in cóce, éta cà vèdu o ciréda de vite; mergu la ea sf intréba pe vëndiatoriu: „Ai de vëndutu vitele sf cu câtu“?

Vëndiatoriulu le-au respunsu cà nu le vinde cu bucat'a, ci numai cu hurt'a!

„Bine! Dara ce ceri pentru siréd'a intréga“?

Dupa mai, multa târguéla s'au invoitu se o cumpere cu o miie dóua sute de lei intocm'a. Dupà-ce au cumperat'o, s'au mai datu cu ea intr'o parte cev'a, sf éta cà vinu alti negutiatori se o cumpere sf dau asiasi deintr'unu cuvèntu dóua mii patru sute de lei. Ei au vëndutu siréd'a, socotindu-si cà au câscigatu destulu, banii in jumetate. Apoi au mersu la locul unde s'au fostu intêlnitu cá se impartiesca acoló banii. Cându dà aici feciorulu cá se impartiesca banii, celu-alaltu n'au voitu se primésca nemic'a.

„Cum se nu primesci nemic'a“! 'i díce feciorulu; „nu suntu aici óre sf banii tei sf nu amu târguitu noi impreuna? Nu se cuvine cá se me folosescu numai eu sînguru“! Sf voiá numai decátu se impartiesca banii, cà asiá au avutu vorba.

Ér' celu-alaltu i-a dísu: Én asculta, dragulu-mieu! Eu nu sum negutiatoriu adevératu, ci numai unu ângeru tramisu dela Domnedieu cá se-ti resplatescu binele ce-ai facutu mai de-una-dí cu omulu acel'a, pre care-lu baté creditorii sf mortu“! Sf s'au facutu indata nevediuu.

Feciorulu s'au uimitu numai sf au venitu a casa. Tatalu-seu l'au intrebátu éra: „Ce-ai târguitu“?

Feciorulu i-a povestitu tóte câte s'au intêmplatu. Tatalu-seu atunci i-a dísu: „Bine ai facutu, fetulu meu! Vedi, asiá 'i poté traí sf tu pre lume!

Ce se lucre economulu in lun'a lui Novembre ?

Se caute pómele puse la pastrare pentru érna sf se alega pre celea putrede caci: precumu o oia rîfosa umple tóta turma, asia din unu meru putredu se potu in urma putredí tote, unulu dupa altulu. Se mai imblátésca cine are ce, buna óra canépa de semintia, fasolea, mazarichia, mazere, bobulu s. a. Se taie curechiulu sf se pune la moratu. In tîmpulu fiertului se grijésca vinulu. Femeile sf fetele se 'si védia de furca, dar' se nu prea stee serile p'afara, ca se nu se caésca la urma urmeloru. Celarele trebuie desu aerisate; díua cându e tîmpu frumosu le deschidemu ferestrele, ér noptea le astupámu. Se macine bucate pentru iérna de cumva nu a potutu in lun'a trecutu. Bucatele in cosiuri trebuie desu inturnate, ér'

celea de vendiare cernute. Cine are de cugetu se faca gardu viu se-lu incépa de acumu; face adeca siantiu largu de $\frac{1}{2}$ metru in giurulu locului ori gradinei ce vrea a inchide, in siantiulu acela pune trei rânduri de paducei scosi din padure ori de pre redióre, dar' numai cate de $\frac{1}{2}$ metru de inalti, trage bine pamentulu pre lãnga radecini pana umple siantiulu si-i dà buna pace. Cine are de gându se faca astu-feliu de gardu, faca baremu atãta, pâna vomu avea locu se damu indrumãri mai pre largu. Butile cu vinu se nu stee góle, trebue umplute cându vedemu cà s'au golitu o data prin fierbere. *Copii se nu mai stee pre acasa, la scóla sí la maestríi cu ei!*

Vitele cornute trebue puse la iesle. Se punu gãscele la ingrãsiatu. In timpu ploiosu trebue scosu mustulu de gunoiu pre livedi, ér in timpu svântatu se cara gunoiu. De vrei se ai purcei in Martisioru lasa scrófele la veru. Diminetia, pâna nu scóte oile la pasciune, e bine se le dãmú nutretiu uscatu. Se gunoiesca pomii la radecina, de cumva nu-su inca gunoiti. Pãna incepe a inghietia potemu totu semênã simburi de póme. Dupa ce au cadíutu frundiele potemu straplantã ori ce pomu. Cuiburile de omide trebue stirpíte. Pomii betrãni, cari numai suntu de ceva folosu, trebue taiati sf facute gropi pentru plantarea de primavéra a pomiloru. Se scotu napii, morcovii sf petringeii, ér' salata de ierna trebue resadita. Se mai póte semânã de nu am gatatu, dar e timpulu ca se arãmu bine sf afundu locurile, unde voimu a semânã plante de sapa (cucuruzu, napi, crumpene s. a.). Taie sf stirpesce tufele sf spinii. Ingrópa viti'a de viia sf aduna parii si-i fã gramedi. Cându incepe a se recí trebue infasiurate cosinitiele cu cãrpe seau cu paie; deca e inca caldu se potu lasã albinele la aeru se se curatie; trebue inse scutite de frigu sf de umedieli. Sémãna semintia de arbori sf vênéza ce-ti cade 'n cale. *Cerceteza cum tí se pórtã copii ce-i ai la scóle ori la maiestrii, se nu pierdia timpulu in zadarú.* Platesce pretiulu diareloru ce le porti de nu e inca platitu si-ti cumpera pentru anulu 1887 Calendariu.

Ce ne spunu betrãnii ?

Deca pomii tñnu multa nea, la primavera voru desvoltã pucini muguri, deca se mai areta sióreci de câmpu, iérna e departe.

De-su bine indesate crisimele, acusi s'or' golí hambarele, dar' s'or' populã temnitiele.

Redactorulu acestei scrieri s'a stramutatu cá invetiatoriu in Rodn'a vechia (O. Radna p. u. Bistriti'a); deci acolo se i se tramita totu ce-lu privesce.

Redactiunea.